

ŽELJKO MRŠIĆ*, IVAN ARBUTINA**

Pravne i stvarne mogućnosti korištenja električnog paralizatora u Republici Hrvatskoj

Sažetak

U radu se ukazuje na neke dvojbene momente djelovanja policije kod uporabe sredstava prisile koji počivaju na pištolju i palici; te potiče na uvođenje novih tehnologija i na tome području. Jedan od tehnoloških iskoraka predstavlja uvođenje električnog paralizatora, odnosno oružja s električnim pražnjenjem. Upućuje se na pojedine nelogičnosti pa i kontradiktornosti, na normativni deficit na tom području i potrebu sustavnog i cjelovitog normativnog uređenja materije ali i redefiniranja nekih drugih policijskih ovlasti iz Zakona o policijskim poslovima i ovlastima. Objašnjen je način djelovanja električnog paralizatora sa svim njegovim prednostima ali i nedostacima. Spomenuti su brojni prigovori korištenju tog uređaja u stručnim krugovima i javnosti a posebno je pomno izloženo mišljenje Europskog odbora za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja koji se, uz brojne ograde, ipak ne protivi korištenju tog oružja. Prikupljena su i iskustva deset država Europske unije te sedam njemačkih saveznih pokrajina o praktičnim aspektima korištenja tog oružja u njihovim državama - pa je na temelju svega iznesenog, zaključno, dana preporuka oko uvođenja tog uređaja u širu uporabu.

Ključne riječi: električni paralizator, policijske ovlasti, sredstva prisile, europska praksa.

1. UVOD

U većini država svijeta policija³ ima tzv. monopol sile u mirnodopskim uvjetima pa je to slučaj i u Republici Hrvatskoj. No, u Republici Hrvatskoj, uz policiju, pravo na uporabu sredstava prisile ima i određeni broj posebno obučениh i osposobljenih carinskih službenika koji su

* dr. sc. Željko Mršić, profesor visoke škole na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu, zmrasic@fkz.hr

** Ivan Arbutina, instruktor na Visokoj policijskoj školi u Zagrebu, iarbutina@fkz.hr

*** Pojam policije obuhvaća klasičnu policiju ali i vojnu i pravosudnu policiju koje imaju određene ovlasti sukladno s posebnim zakonima.

to pravo, odnosno kompetencije stekli i stječu na Policijskoj akademiji temeljem posebnog programa obuke¹.

No, uporaba sredstava prisile od strane državnih tijela, posebno onih koji mogu izazvati teške pa i smrtonosne posljedice, u nekim je državama već sada sporna, a vrlo je moguće da i u našim prilikama postane sporna već u bliskoj budućnosti. Opća ideja na kojoj se temelje kritike postojećeg sustava jest da je u tom području prisutan značajan tehnološki jaz. Naime, opće je poznato da se tehnologija razvijala munjevitom brzinom, trenutačno se koristimo mobilnim uređajima pete generacije takvih performansi o kojima 60-ih godina prošloga stoljeća, kad su se stidljivo pojavljivali na tržištu, nitko nije mogao ni sanjati. Sličan je razvojni put i na mnogim drugim područjima, a u području uporabe sredstava prisile sve policije svijeta, pa tako i policija u RH, od samih svojih početaka koristi vatreno oružje, bazično pištolj (revolver) te palicu; bez ikakvih tehnoloških izazova i iskoraka. Kad je u pitanju palica, u različitim inačicama, od gumene, drvene, metalne, bakelitne (tonfe), ne može se ne spomenuti činjenica da se već pračovjek služio sličnim alatima za slične potrebe. Stoga nad policijskim sustavima lebdi laičko pitanje koje ugrubo zvuči: „Gospodo, zar vi zaista ne možete spriječiti bijeg osobe ili je staviti pod svoju kontrolu u slučaju otpora, osim na ovako primitivan, pa i smrtonosan način?“

U SAD-u se još davne 1967. godine javljaju ozbiljni problemi na tom području, pa tzv. Predsjedničko povjerenstvo za provođenje zakona, konstatira da nacionalni kaznenopravni sustav boluje od ozbiljnog tehnološkog jaza, da je tehnološka revolucija imala iznenađujuće malo utjecaja na kaznenopravni sustav, te da je oprema većine policijskih agencija (službi), imala par desetljeća zastarjelu razinu tehnologije koja se u svojoj biti zasnivala na revolveru i palici.² S tim u svezi došlo je do prave eksplozije tužbi protiv policije i policijskih agencija - pa je prema Barrineauvu istraživanju³, samo 1994. u povodu takvih parnica isplaćeno nevjerojatnih 780 milijardi dolara. To je natjeralo policijske agencije da se ozbiljnije posvete iznalaženju manje smrtonosnih rješenja kod uporabe sile, što je uglavnom obuhvaćalo određene prilagodbe streljiva, korištenje aerosola – spreja, korištenje plinske tehnologije, imobilizirajućih zvučnih valova, mikrovalova i imobilizirajućih radijacijskih snopova, vodenog mlaza, strobne svjetlosti, električne energije i sl.

Što se tehnologije korištenja električne energije tiče, riječ je uglavnom o različitim inačicama takozvanih omamljivača ili paralizatora kao što su taser, električne palice, remeni i sl., koji rade na principu trenutačnog, ali dugoročno neškodljivog onesposobljavanja osoba s pomoću visokog napona. Upravo se o uvođenju jednog takvog sredstva u novije vrijeme ozbiljno razmišlja i u hrvatskoj policiji. U svakodnevnome govoru susrećemo se s različitim pojmovima kao što su elektrošoker, taser, elektroamamljivač; dok Zakon o nabavi i posjedovanju oružja građana⁴ koristi izraz električni paralizator (dalje u tekstu: EP) što se ima smatrati službenim nazivom za tu napravu. Mišljenja smo da to nije najprikladniji naziv, jer niti uvijek izaziva „paralizu“ niti je to svrha tog uređaja pa bi bilo uputno izmijeniti

¹ Program obuke ovlaštenih carinskih službenika za primjenu sredstava prisile, NN 102/2010.

² Više o tome vidi Mršić, Ž. (2016.), Nadzor nad radom policije, MUP, Zagreb, str. 153-156.

³ Scott, Robert, F., Copeland, Michael, P., Palmiotto Michael, J.: *Tehnological Innovation and the Development of Less-Than Lethal Force Options* (tehnološke mogućnosti i razvoj opcija manje smrtonosne sile), *Police Misconduct a reader for the 21st Century*, Wichita State University, Prentice Hall, New Jersey 2001., 276-287.

⁴ Zakon o nabavi i posjedovanju oružja građana, NN 94/18., 42/20.

Zakon i u službenu uporabu uvesti pojam „oružje s električnim pražnjenjem“, koji kao takav prevladava u međunarodnim izvorima.

Cilj je istraživanja proučiti pravni i empirijski okvir kod korištenja električnog paralizatora u zemlji i inozemstvu, na temelju utvrđenog oblikovati stav oko prednosti i nedostataka navedenog uređaja, te slijedom toga dati preporuke za njegovo normiranje i uvođenje u katalog sredstava prisile u Republici Hrvatskoj.

Radi ostvarivanja zadanog cilja koristit će se metoda deskripcije, induktivna i deduktivna metoda, metoda analize i sinteze, komparativna metoda te metoda anketiranja i intervjuiranja.

2. NORMATIVNO UREĐENJE

Primarno, potrebno je naglasiti da Zakon o policijskim poslovima i ovlastima⁵, isto kao i Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika⁶ kao *lex specialis*, među 13 posebno navedenih sredstava prisile u čl. 81., ne spominju nikakvo oružje s električnim pražnjenjem, odnosno električni paralizator. Kuriozitet je što se kao sredstvo prisile navodi službeni konj kojeg policija godinama nema niti ga planira uvoditi, a nije navedeno oružje koje hrvatska policija posjeduje, pa se i koristi njime – naime, električni paralizator. Na tom je području prisutan cijeli niz nelogičnosti pa i kontradiktornosti. Tako neki policijski službenici i rukovoditelji električni paralizator svrstavaju u posebna oružja koje ZOPPO spominje u članku 97. No, taj članak uporabu posebnih vrsta oružja tako restriktivno određuje da se njihova uporaba čini iznimnom i malo vjerojatnom. Naime, posebne vrste oružja i eksplozivna sredstva dopušteno je uporabiti:

1. ako postoje uvjeti iz članka 90. Zakona (uvjeti za uporabu kemijskih sredstava),
2. ako postoji neposredna opasnost za život ljudi ili imovinu velikog opsega,
3. ako je uporaba drugih sredstava prisile očigledno neuspješna.

Ako izostavimo odredbe koje se tiču eksplozivnih sredstava, posebne vrste oružja nije dopušteno uporabiti radi sprječavanja bijega osoba, što je dodatno, iznimno značajno ograničenje. Kad se k tome doda odredba iz stavka 4. istog članka; odnosno da odluku o uporabi posebnih vrsta oružja i eksplozivnih sredstava donosi glavni ravnatelj ili osoba koju on ovlasti - jasno je da se uporaba posebnog oružja u hrvatskim prilikama čini još manje vjerojatnom. Tu valja dodatno podsjetiti na to koji su uvjeti za uporabu kemijskih sredstava iz čl. 90. ZOPPO-a, koje je dopušteno uporabiti radi:

1. uspostavljanja javnog reda i mira narušenog u većem opsegu,
2. sprječavanja djelovanja grupe ljudi koja ugrožava život ili osobnu sigurnost ljudi ili imovinu veće vrijednosti,
3. sprječavanja otpora ili napada osobe koja se sklonila u zatvoreni prostor.

Vidljivo je da, ako bi se električni paralizator tretiralo kao posebno oružje, njegova bi uporaba u realnim uvjetima bila svedena na izuzetno rijetke, neživotne situacije. Uredba o

⁵ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, u daljnjem tekstu: ZOPPO, NN 76/09., 92/14., 70/19.

⁶ Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika, NN 89/10., 76/15.

vrstama naoružanja i opreme policijskih službenika MUP-a⁷ otklanja sve dvojbe i nejasnoće. Tako u čl. 3. st. 3. jasno navodi da u posebno naoružanje policijskih službenika ulazi kratko i dugo vatreno oružje kalibra do 20 mm, plinsko oružje, oružje za signalizaciju, oružje za ispaljivanje dozvoljenih kemijskih sredstava, oružje za ispaljivanje gumenog streljiva, te oružje za ispaljivanje drugih vrsta streljiva. I Uredba propisuje neka dodatna ograničenja, odnosno da posebno naoružanje policijskih službenika zadužuju ustrojstvene jedinice Ministarstva (st. 4.), odnosno da iznimno, posebno naoružanje mogu osobno zadužiti policijski službenici specijalne policije, interventne policije i ustrojstvene jedinice za posebne poslove sigurnosti (st. 5.).

Ako bi se našao netko tko bi električni paralizator svrstao u oružje za ispaljivanje drugih vrsta streljiva iz al. 6. ovoga članka, morao bi se suočiti sa čl. 6. t. 32. Zakona o nabavi i posjedovanju oružja građana⁸, koja definira streljivo kao cjelinu koja je sastavljena od čahure s inicijalnom kapislom, potisnog punjenja zrna ili projektila koji se koristi u vatrenom oružju. Već polazna, gramatička metoda tumačenja propisa isključuje takvu mogućnost tumačenja propisa.

U istome članku, t. 9. taj Zakon navodi električni paralizator i definira ga kao ručnu napravu koja s pomoću visokog električnog napona privremeno onesposobljava osobu, te ga u čl. 7. st. 4. t. 2. svrstava u oružje kategorije D, kojeg sukladno sa čl. 8. st. 1. t. 4. tretira kao oružje dopušteno svim građanima za koje nije potrebno ni odobrenje ni prijava nadležnom tijelu. Iznimka je predviđena u t. 1. istog članka gdje zakonodavac kaže da i to oružje, kada se rabi za uznemiravanje, napad i nanošenje ozljeda može prerasti u zabranjeno oružje. Člankom 29. stavkom 5. propisana je obveza da ga se, kao i druge vrste oružja ne smije na javnome mjestu učiniti vidljivim drugim građanima odnosno nositi na način koji uznemirava građane. Proizlazi da je njegova uporaba dozvoljena u obrambene svrhe. Dakle, matični zakon o oružju, električni paralizator ne tretira kao neku osobito opasnu napravu koju dopušta nabaviti svim građanima Republike Hrvatske a policijski službenici kao građani s posebnim represivnim ovlastima imaju problem s time. Slična je situacija i s nekim drugim policijskim ovlastima, kao npr. snimanjem na javnim mjestima, javnim raspisivanjem nagrade i dr., gdje građani imaju puno širi spektar mogućnosti od policijskih službenika kojima su „posebne“ ovlasti dodijeljene da bi te iste građane štitili, što nameće potrebu revidiranja Zakona o policijskim poslovima i ovlastima i redefiniranja brojnih policijskih ovlasti.

Za razliku od ZOPPO-a, Zakon o izvršavanju kazne zatvora⁹ poznaje električni paralizator te ga uvrštava u popis sredstava prisile. Ministarstvo je pravosuđa 2010. godine izmijenilo Pravilnik o načinu primjene sredstava prisile¹⁰, na način da se cijela izmjena odnosila na uvođenje novog članka (8a), koji je uredio pitanje uvođenja električnog paralizatora na sljedeći način:

„Pod primjenom električnog paralizatora podrazumijeva se trenutno onesposobljavanje osobe na principu kratkotrajnog udara visokonaponske struje slabe jakosti ispućavanjem sonde u osobu na daljinu ili primjenom električnog paralizatora kao elektrošokera djelovanjem u izravnom kontaktu s tijelom osobe izbjegavajući pritom genitalije i dojke žene.

⁷ Uredba o vrstama naoružanja i opreme policijskih službenika MUP-a, NN 42/2006.

⁸ *Loc. cit.*

⁹ Zakon o izvršavanju kazne zatvora, čl. 151. st. 1. t. 5., NN 14/21.

¹⁰ Pravilnik o načinu primjene sredstava prisile, NN 48/09., 66/10.

Osim u slučaju kada je dopuštena primjena vatrenog oružja, primjena električnog paralizatora nije dopuštena ako ispućavanjem sonde ili njegovom primjenom kao elektrošokera nije moguće izbjeći kontakt sonde ili elektrošokera u području glave i vrata osobe.

Primjena električnog paralizatora dopuštena je uvijek kada je dopušteno primijeniti, palicu, mlazove s vodom, podražavajuća kemijska sredstva i vatreno oružje, ukoliko se njegovom primjenom očekuje uspjeh u obavljanju službene zadaće.“

Iz svega navedenog, više je nego očit normativni deficit i potreba da se nabava, prodaja i korištenje električnog paralizatora sustavno uredi.

3. O ELEKTRIČNOM PARALIZATORU

Električni paralizatori onesposobljavaju osobu snažnim i neugodnim strujnim udarom. Djeluju na principu emitiranja električne struje male snage, ali velikog napona, koja ometa živčane impulse između mozga i miškulature osobe protiv koje se koriste¹¹. Time se sprječava kontrola nad živčanim i mišićnim funkcijama organizma, čime se osoba privremeno svladava bez trajnih štetnih posljedica po njezin život i zdravlje. U odnosu na moguću daljinu njihove primjene, mogu se podijeliti u dvije skupine: za djelovanje na kontaktnim daljinama te za djelovanje na većim, nekontaktnim daljinama. Kada se koristi kao kontaktni EP, zbog razmaka između elektroda koji je manji od 10 cm, rezultira s malim učinkom živčano-mišićnog onesposobljavanja te primarno uzrokuje bol. Isti je efekt EP-a i kad se rabi kao nekontaktni, ako se ispaljene sonde prime na tijelu osobe na kratkoj međusobnoj udaljenosti. Za potrebe ovoga rada, više ćemo se usredotočiti na „nekontaktno“ korištenje EP-a.

Najpoznatiji električni paralizator na svijetu, čiji je naziv gotovo postao sinonim za taj uređaj jest TASER (Thomas A. Swift's Electronic Rifle). Prema podacima poduzeća „Axon Enterprise“ (bivši „TASER International“), koristi ga više od 16 300 policijskih ustrojstvenih jedinica u preko 107 država svijeta.

Na stranicama zastupnika proizvođača navedeno je da uređaj TASER radi na principu kratkotrajnog udara visokonaponske struje koji trenutačno onesposobljava pogođenog te omogućava brzo uhićenje ili odvrćanje od daljnje aktivnosti¹². Današnji uređaji opremljeni su laserskim nišanom, pokazivačem stanja baterija, „Dataport“ sustavom koji čuva podatke o svakoj uporabi oružja; a neki modeli imaju mogućnost snimanja i do 90 minuta videomaterijala. Na prednjoj strani nalazi se patrona ili patrone koje izbacuju dvije male sonde - elektrode. Kada se patrone ne koriste ili su ispućane, uređaj djeluje kao jaki kontaktni EP efektivnog napona od 50.000 volti.

TASER koristi izmjenjive patrone koje sadrže komprimirani dušik za ispaljivanje dviju malih sonda pričvršćenih na TASER s izoliranim vodljivim žicama¹³. Domet, ovisno o vrsti

¹¹ Stolnik, D. (2021.). Šokeri kao munje u rukama, Zaštita br. 6, <https://www.zastita.info/hr/casopis/clanak/sokeri-ka0-munje-u-rukama,2800.html>

¹² ETIS d.o.o. - Električni paralizator TASER – visokoučinkovita samoobrana i zaštita osoba i imovine, ETIS d.o.o., 2021., http://www.etis-elektrosoker.com/elektrosoker_na_daljinu_samoobrana_zastita/ pristupljeno 18.08.2021.

¹³ Postoje i modeli „bez žica“, naime, 2007. godine izišao je model XREP kod kojeg elektrode nisu povezane žicama, već patrona samostalno izleti iz uređaja i pogađa metu, a prednost mu je u tome što se može ispaljivati na veće udaljenosti.

patrone, može biti od 4,6 m do 10,7 m. Prilikom kontakta sonde s tijelom osobe prema kojoj se rabi EP, uređaj odašilje snažne električne impulse preko žica u tijelo djelujući na osjetilne i motorne funkcije perifernog živčanog sustava, odnosno dolazi do živčano-mišićnog onesposobljavanja. Energija može prodrijeti kroz odjeću debljine do 5 cm.¹⁴

Za razliku od uobičajenih uređaja koji raspolažu s jednom patronom (punjenjem), TASER International Inc., proizveo je model X2 koji ima dvije patrone, a potom i X3 koji ima tri patrone - tako da u slučaju neuspješnog prvog pogotka postoji mogućnost ispaljivanja dodatnih patrona u kratkome roku.

U cilju što efikasnijeg učinka proizvođač u svojim uputama (za najkorišteniji model X26) preporučuje da se treba ciljati u velike mišićne grupe (centar mase), kao što su leđa, torzo, itd. Gađanje u leđa osobe ima nekoliko prednosti:

- odjeća je čvrsto uz tijelo;
- faktor iznenađenja;
- jači mišići – lakše za onesposobljavanje;
- manja vjerojatnost pogotka u glavu, lice, vrat ili prepone.

Kao potencijalni uzroci smanjene učinkovitosti ili neučinkovitosti, proizvođač u svojim uputama navodi:

- olabavljena ili debela odjeća;
- promašaj ili pogodak samo s jednom sondom. Struja mora proteći između sonde;
- područje tijela s malo živaca ili mišića. Ako sonde pogode područje s vrlo malo mišićne mase (npr. područje rebara), učinkovitost može biti značajno smanjena;
- nedovoljni razmak između elektroda. Razmak između elektroda manji od 10 cm rezultira s malim učinkom živčano-mišićnog onesposobljavanja te primarno uzrokuje bol. Isto vrijedi kada se uređaj koristi kao kontaktni EP;
- puknuće žica.

Kod same primjene uređaja proizvođač preporučuje, ako je to moguće, da se izbjegava uporaba EP-a prema osobama:

- ako su smještene na povišenim ili nestabilnim platformama (npr. drveću, krovu, ljestvama, izbočinama, balkonu, verandi, mostu ili stepenicama);
- ako mogu pasti i ozlijediti se pri udarcu u glavu ili druga osjetljiva područja;
- ako su manje sposobne da se uhvate za oslonac ili zaštite pri padu (npr. zavezane, s lisicama, onesposobljene ili imobilizirane);
- ako mogu pasti na oštre objekte ili površine (npr. drže nož, mogućnost pada na staklo);
- ako imaju usporene reflekse (npr. od alkohola, lijekova ili drugih medikamenata);
- ako trče, u kretanju su ili se kreću određenom brzinom;

¹⁴ TASER® x26e - Upute za uporabu za službene osobe koje provode zakone <http://www.etis-elektrosoker.com/wp-content/uploads/2018/02/TASER-EP-Upozorenja-upute-i-informacije-za-slu%C5%BEbene-osobe.pdf>, pristupljeno 7.9.2021.

- ako upravljaju ili se voze u bilo kojoj vrsti prijevoza (npr. automobilu, autobusu, biciklu, motociklu ili vlaku, pokretnim stepenicama, dizalima, daski za koturanje, koturaljkama) ili stroju;
- ako se nalaze u vodi, blatu ili močvarnom okolišu ako je sposobnost kretanja ograničena¹⁵.

Vidljivo je da se proizvođač želi ograditi od neželjenih posljedica zbog uporabe EP-a u gore navedenim situacijama, te priželjkuje da se uređaj koristi u nekim, uvjetno rečeno, idealnim uvjetima. Naravno da će u praksi, kada je nužno potrebno svladati otpor napadača, službene osobe morati koristiti EP i u gore navedenim situacijama, ali unatoč stresnoj situaciji ipak će morati razmotriti kada i gdje uporabiti EP kako bi se postigao maksimalni efekt uz minimalne posljedice po počinitelja, ali i za službene osobe.

Na tom tragu, Dymond, britanska autorica, upozorava da korištenje EP-a izaziva puno rasprave u javnosti, ali da znanost, odnosno akademska zajednica tome ne pridaje dovoljno pozornosti te da nema puno istraživanja i stručnih (znanstvenih) članaka u Velikoj Britaniji na tu temu.¹⁶ Ona je analizirala 263 uporabe EP-a, u kojoj su policijski službenici ispalili strelice na počinitelje te aktivirali strujni udar.¹⁷ Utvrđeno je da je u 117 slučajeva (44,5 %) počinitelj bio evidentiran kao osoba s mentalnim smetnjama. U 84 slučaja (31,9 %) osobe su bile pod utjecajem droga, a u 171 slučaju (65 %) pod utjecajem alkohola.

Razina otpora osoba prema kojoj je korišten EP razdijeljena je u 3 razine: 1. neagresivan otpor (39 slučajeva, odnosno 14,8 %); 2. aktivni otpor i agresivno ponašanje nenaoružane osobe (106 slučajeva, odnosno 40,3 %); 3. svladavanje naoružane osobe (118 slučajeva, odnosno 44,9 %). U odnosu na spol osobe, EP je u 255 slučajeva, odnosno 93,2 %, korišten prema muškarcima.

Neskloni analitičar rekao bi da je EP, u pravilu, korišten u situacijama koje se po ovom ili onom osnovu ne preporučaju. Moglo bi se reći da iz toga i proizlaze mnoge kontroverze s tim u vezi.

3.1. Djelovanje na ljudsko tijelo - negativne strane električnog paralizatora

Postavlja se pitanje koliko je zapravo električni paralizator opasan za ljudsko zdravlje te može li se smatrati nesmrtonosnim oružjem u rangu ostalih sredstava prisile koje koriste ovlašteni službenici? Je li bilo smrtnih slučajeva prilikom korištenja EP-a i u koliko je njihov uzrok sam uređaj, a u koliko druge okolnosti; a posebice zdravstveno stanje osobe prema kojem se uređaj koristio?

Naravno da i svi drugi oblici, tzv. nesmrtonosnih sredstava prisile kao što su fizička snaga (udarci, zahvati), palica (gumena, tonfa, teleskopska), kemijska sredstva i sl., mogu u

¹⁵ Električni paralizator TASER - Upozorenja, upute i informacije za službene osobe <http://www.etis-elektrosoker.com/wp-content/uploads/2018/02/TASER-EP-Upozorenja-upute-i-informacije-za-slu%C5%BEBene-osobe.pdf>, pristupljeno 15.9.2021.

¹⁶ Dymond, A. (2018.): Taser, Taser! Exploring factors associated with police use of Taser in England and Wales <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10439463.2018.1551392>

¹⁷ U Engleskoj i Walesu razlikuju nekoliko modova uporabe EP-a.

određenim okolnostima prouzročiti teže ozljede kao i smrt, tako da ne treba gledati EP kao jedino sredstvo čija uporaba može dovesti do takvih posljedica.

Prema izvješću proizvođača Taser Internationala, uređaj je testiran na više od 100.000 dragovoljaca a da nije evidentiran ni jedan smrtni slučaj.¹⁸ Riječ je, naravno, bila o dragovoljcima koji su bili fizički zdravi i u dobroj kondiciji, koji su se testiranju podvrgli dragovoljno. S druge strane, upitno je koliki je udio takvih osoba uopće u populaciji a naročito u populaciji osoba prema kojima policija uređuje primjenom sile, a posebice koliko se može vjerovati rezultatima proizvođača koji ima jak interes da rezultat bude baš takav. U policijskoj praksi zasigurno izostaje element dragovoljnosti, upravo suprotno tomu, a policija vrlo često primjenjuje silu i prema osobama čije im je zdravstveno i duševno stanje i status nepoznat pa se unaprijed može računati i s težim posljedicama uporabe uređaja. Takvih je posljedica zasigurno bilo i bit će, samo je pitanje broja i gledišta zainteresiranih subjekata.

Prvi ozbiljniji prigovori korištenju električnih paralizatora koji su to pitanje podigli na svjetsku razinu, mogli su se čuti prije gotovo petnaest godina od strane Amnesty Internationala. Ta neovisna, nevladina i neprofitna organizacija koja poduzima akcije u cilju zaštite i promicanja ljudskih prava dokazuje da su u razdoblju od 2001. do 2008. godine 334 osobe smrtno stradale nakon primjene tasera i zahtijeva moratorij na njihovu uporabu sve dok ne bude obavljena potpuna istraga svih smrtnih slučajeva¹⁹. I u nekim svojim ranijim izvješćima otvarali su tu temu i poimence nabrajali brojne konkretne slučajeve koje su istražili²⁰. Ne može se očekivati da bi se takva međunarodna organizacija olako kockala sa svojim ugledom pa nema razloga sumnjati u istinitost navoda izvješća.

Naravno da jedna takva tema nije ostala bez svojeg odjeka u javnosti, pa se u brojnim uglednim svjetskim ali i domaćim medijima pojavio cijeli niz kritičkih tekstova na temu policijskog korištenja tog oružja. Uvodna je rečenica jednog od njih više negoli znakovita i glasi: „Policija zna kako pištolj smije povući jedino ako nema druge. Ali elektrošoker „malo pecne“ agresivnog prijestupnika i onda je mir. Pokazalo se: ne „pecne“ samo malo i već je više mrtvih nego što se želi reći.“²¹ U daljnjem se tekstu odvaguju dobre i loše strane tog uređaja i navodi da stručnjaci tvrde kako su policajci u napasti češće koristiti to „neopasno“ oružje koje je daleko od toga da je neopasno, potkrepljujući to nizom primjera koji su završili smrtnim ishodom. Pozivaju se na istraživanje poznate novinske agencija Reuters, prema čijim je tvrdnjama u SAD-u u proteklih dvadesetak godina najmanje tisuću ljudi izgubilo život nakon što su bili izloženi elektrošokeru. Tvrde da se u 153 slučaja on nepobitno može smatrati uzrokom ili neposrednim povodom smrti, što dokazuju i obdukcije žrtava i vođeni sudski sporovi. Novinska je agencija također utvrdila kako se i proizvođač izrazito trudi zataškati takve „sumnjive“ smrti. S obzirom na to da već po prirodi posla ima dobre odnose

¹⁸ Kierzek, G., Becour, B., Rey-Salmon, C., Pourriat, J-L. (2007.), Implications cliniques de l'utilisation du taserde l'utilisation du taser, https://www.samu-urgences-de-france.fr/medias/files/154/482/samuspsept_2007_p287_290.pdf, pristupljeno 16.9.2021.

¹⁹ Definis-Gojanović, M., Alujević, A. (2011). Električni paralizatori – djelovanje na ljudsko tijelo i zdravlje, *Policija i sigurnost* 437, 3/2011., str. 436.

²⁰ Amnesty International (2007.): Inappropriate and excessive use of taser, London, United Kingdom <https://www.amnesty.org/en/documents/amr20/002/2007/en/>, pristupljeno 2.9.2021.

²¹ Werkhäuser, N., Conrad, N. (2019.). Koliko su doista opasni policijski elektrošokeri? DW 17.8.2019. <https://www.dw.com/bs/koliko-su-doista-opasni-policijski-elektro%C5%A1okeri/a-49907216>, pristupljeno 23.9.2021.

s policijskim snagama, zataškavanje je u interesu i policije, pa tako zajednički pokušavaju i rezultate obdukcije „zamutiti” kako ne bi jasno ukazala na uzrok smrti od električnog udara.

U slučaju nekih sumnjivih smrtnih ishoda, u Bavarskoj je državno odvjetništvo Nürnberga zadužilo čak četiri neovisne liječničke istrage kako bi se nepobitno utvrdio uzrok smrti²². Navode riječi kardiologa Thomasa Denekea koji sliježe ramenima na te pokušaje transparentnosti. Da, obdukcijom se vidi je li ta osoba preminula od srčanog udara. Ali je li taj srčani udar uzrokovan dugim korištenjem droga, slabim srcem ili elektrošokerom – “to na srcu pokojnika nigdje ne piše”, kaže liječnik. Splitski kardiolog Drago Rakić pak kaže: „Šokerima je namjena da paraliziraju skeletne mišiće i tako onesposobe osobu. Međutim, kod manjeg broja ljudi može se dogoditi poremećaj srčanog ritma, što ima i kobne posljedice. Također, osobe slabijeg zdravlja mogu biti ugrožene, kao i oni s *pacemakerima*. Prodaja šokera trebala bi se regulirati, a ne da ih svatko može kupiti i držati u džepu. Ipak i civil treba biti obučen i znati kako koristiti to oružje, jer električni paralizatori nisu igračka.”²³

Uz opasnost od smrti i ozljeda uzrokovanih uporabom EP-a, moramo biti svjesni i razine boli koju on uzrokuje. Tijekom obuke za rad sa EP-om, njemački su policajci dobrovoljno iskusili efekt uređaja na sebi te su svoje impresije prenijeli novinarima DW-a. Razina boli koju EP uzrokuje vidljiva je iz izjava policajaca: „To je bilo pet užasnih sekundi”; „Boli kao užasan grč”, „U ljestvici boli od jedan do deset, to je devet, možda i deset”²⁴.

Prema Gojanović, Alujević, učinak prolaza struje kroz ljudsko tijelo ovisi o karakteristikama struje (vrsta, napon, jakost, frekvencija), ali i karakteristikama samog organizma (otpor, mjesto prolaza, pripremljenost), kao i vremena trajanja kontakta²⁵. U slučaju primjene električnih paralizatora, kratak pritisak od ¼ sekunde prouzročit će manju kontrakciju mišića i stvoriti odbijajući efekt. Umjerena dužina pritiska od 1 do 4 sekunde uzrokovat će generalizirani mišićni spazam i pad napadača na tlo na djelomično kontrolirani način, uz osjećaj zbuđenosti, ali je napadač sposoban odmah ustati iako bez sklonosti ka nastavku napada. Pun pritisak od 5 sekundi imobilizirat će napadača, moguće je da će prouzročiti dezorijentaciju, gubitak ravnoteže, pad na tlo i osjećaj slabosti 5-15 minuta nakon toga, s ostatnom mišićnom ukočenosti i bolom u mišićima. Učinak je podjednak bilo gdje na tijelu, ali se onaj maksimalni postiže na preponama, slabinama te između vrata i ramena. Autori, pozivajući se i na druge objavljene radove, upućuju na tri moguća mehanizma ozljeđivanja: direktno djelovanje električne struje, pretvorba električne energije u toplinsku i padom zbog mišićne kontrakcije s rezultirajućim brojnim vrstama mehaničkih ozljeda. Također se navodi da uporabom EP-a može doći do ozljeda mnogih tkiva, odnosno organa. Navode i rizične skupine prema kojima se EP nikako ne bi trebao uporabiti: mala djeca, starije osobe, trudnice, osobe sa srčanim oboljenjima i psihičkim poremećajima, intoksicirane osobe i one u ekscitirajućem delirijumu, te osobe koje su već prethodno svladane i koje su bez svijesti.

²² *Ibidem*.

²³ Jadrijević Tomas, S. (2019.) Liječnici upozoravaju da se u našim trgovinama posve legalno prodaje opasno oružje koje paralizira i može usmrtiti, a koriste ga i razbojnici: „Nastane kobna srčana aritmija i nema vam spasa”, Slobodna Dalmacija, <https://slobodnadalmacija.hr/mozaik/zivot/lijecnici-upozoravaju-da-se-u-nasim-trgovinama-posve-legalno-prodaje-opasno-oruzje-koje-paralizira-i-moze-usmrtiti-a-koriste-ga-i-razbojnici-39-nastane-kobna-srcana-aritmija-i-nema-vam-spasa-39-nbsp-617822> 24.9.2019.

²⁴ Werkhäuser, N., Conrad, N. *op. cit.*

²⁵ Definis-Gojanović, M., Alujević, A. *op. cit.* str. 437.

Navedena su ograničenja logična kako s medicinskog, tako i s moralnog stajališta, ali su iz perspektive policijskog službenika upitna zbog problematične primjene u praksi. Na koji način bi službena osoba trebala znati da počinitelj ima problema sa srcem, je li je pod utjecajem nekih lijekova ili droga, a isto tako u određenim je uvjetima teško uočiti je li osoba trudna.

Što se tiče utjecaja na zdravlje i sam proizvođač u svojim „Upozorenjima, uputama i informacijama za službene osobe“²⁶ ukazuje na sve vrste ozljeda koje mogu nastati uporabom EP-a, te preporučuje na koji se način treba smanjiti rizik od ozljeda. Kao najvažnije mogli bismo izdvojiti opasnost od kumulativnog učinka. Izlaganje djelovanju EP-a uzrokuje određene posljedice koje uključuju fiziološke i metaboličke promjene, stres i bol. Kod nekih osoba, rizik od smrti ili teške ozljede može se povećati s kumulativnim izlaganjem djelovanju EP-a. Ponavljanje, produljivanje ili kontinuirana uporaba EP-a može doprinijeti kumulativnoj iscrpljenosti, šoku, srčanim, fiziološkim, metaboličkim, respiratornim i povezanim medicinskim rizicima koji mogu povećati rizik od smrti ili teške ozljede. Potrebno je minimalizirati ponavljanje, kontinuirano ili istovremeno izlaganje djelovanju više EP-a. Također je potrebno izbjegavati istodobno izlaganje djelovanju više EP-a. Više EP-a ili više zatvorenih strujnih petlji istovremeno može imati kumulativne učinke i rezultirati povećanim rizikom.

3.2. Smjernice CPT-a i PERF-a

Europski Odbor za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), koji je člankom 1. poglavlja I. uspostavljen kao izvršno tijelo nadležno za nadzor nad provođenjem Konvencije o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, sastavljene u Strasbourgu, 26. studenoga 1987. godine²⁷ a koju je Republika Hrvatska prihvatila i potpisala 29. rujna 1997. godine, u posebnom se poglavlju očitovao o korištenju električnog paralizatora od strane policije i drugih službi za provođenje zakona. Zbog izuzetne snage autoriteta tog Odbora, njihov stav valja uzeti kao obvezne smjernice za sve zemlje potpisnice Konvencije, pa tako i za Republiku Hrvatsku. U njihovu Općem izvješću od 2010. godine „oružje s električnim pražnjenjem“ (OSEP)²⁸ zauzima cijelo poglavlje, gdje se u samom uvodu uporaba OSEP-a označava kao kontroverzna tema, koja aludira na to da postoje suprotstavljeni stavovi u pogledu specifičnih okolnosti u kojima upotreba takvog oružja može biti opravdana i potencijalnih negativnih efekata na zdravlje koje to oružje može imati.²⁹ Također definiraju kao činjenicu da je po samoj svojoj prirodi OSEP pogodan za zloupotrebu. Ne dvoje oko toga da posjedovanje manje smrtonosnih tipova oružja, kao što je OSEP, može u izvjesnim slučajevima omogućiti da se izbjegne uporaba vatrenog oružja. Međutim, upozoravaju na to da oružje s električnim pražnjenjem može izazvati akutnu bol i da se može zloupotrijebiti. Sukladno s tim, odluka da se tijelima reda ili drugim javnim

²⁶ Električni paralizator TASER - Upozorenja, upute i informacije za službene osobe, *loc. cit.*

²⁷ Konvencija o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, NN međunarodni ugovori 14/97.

²⁸ Odbor koristi taj naziv pa bi bilo uputno da se i RH s tim uskladi.

²⁹ Oružje s električnim pražnjenjem, izvod iz Općeg izvješća 2010., <https://rm.coe.int/16806cce0f>, <https://rm.coe.int/1680696a87>, pristupljeno 23.9.2021.

službenicima izda OSEP treba biti rezultat iscrpne rasprave na razini nacionalnih izvršnih i zakonodavnih tijela konkretne države. Također je potrebno da kriteriji za primjenu OSEP-a budu definirani zakonom i detaljno pojašnjeni u posebnim propisima.

CPT smatra da bi uporaba oružja s električnim pražnjenjem trebala podlijegati principima neophodnosti, supsidijarnosti, razmjernosti, prethodnog upozorenja (gdje je to moguće) i predostrožnosti. Ta načela podrazumijevaju, između ostalog, da javni službenici kojima se takvo oružje izdaje moraju proći adekvatnu izobrazbu za njegovo korištenje. Kad je riječ o OSEP-u koji može ispaljivati projekte, kriteriji za njegovu uporabu trebaju izravno proizlaziti iz kriterija koji važe za vatreno oružje.

Nadalje, uporaba OSEP-a treba biti ograničena na situacije gdje postoji stvarna i izravna opasnost po život ili opasnost od ozbiljne ozljede. Neprihvatljiva je uporaba takvog oružja isključivo u svrhu osiguranja poštovanja neke naredbe i treba biti dopuštena isključivo kada su se druge manje prisilne metode (pregovaranje i uvjeravanja, tehnike manualne kontrole itd.) pokazale neuspješnima ili su neizvodljive i gdje je OSEP jedina moguća alternativa primjeni metoda koje nose veći rizik od povrede ili smrti.

Primjenjujući ova načela na konkretne situacije, CPT se, na primjer, nedvojbeno izjasnio protiv izdavanja OSEP-a pripadnicima jedinica koji provode deportacije nezakonitih imigranata. Slično tome, Odbor je izrazio snažne rezerve kada je riječ o korištenju oružja s električnim pražnjenjem u zatvorskom (a, utoliko prije, i u zatvorenom psihijatrijskom) okruženju. Rezerviran je i kad je riječ o uporabi sile da bi službenici zaštitili sebe ili druge, te u slučajevima neposlušnosti i opiranja uhićenju. Smatraju da takve situacije dobivaju vrlo negativan predznak u javnosti

CPT nije želio usvojiti čvrst stav u pogledu uporabe OSEP-a u slučajevima održavanja ili uspostavljanja javnog reda i mira (npr. kontrola demonstracija), ali načelno smatra da se to može smatrati neprikladnim ukoliko ne postoji stvarna i izravna opasnost po život ili opasnost od ozbiljne povrede. Drže važnim napomenuti da su neke policijske snage u Europi isključile uporabu OSEP-a tijekom akcija kontroliranja javnih demonstracija.

Po pitanju osobnog zaduženja OSEP-a, CPT smatra da ovo oružje ne bi trebali zaduživati svi policijski službenici već da se moraju posebno odabrati – uzimajući u obzir njihovu otpornost na stres i sposobnost rasuđivanja – te ih treba adekvatno obučiti. Program izobrazbe u okviru službe treba uvesti zajedno s redovitim testiranjem a detaljne upute trebaju biti raspodijeljene u okviru službi kojima će takvo oružje stajati na raspolaganju.

Posebno jake rezerve CPT iznosi u svezi s kontaktnim režimom primjene, odnosno nekontaktnom primjenom oružja na malim udaljenostima, kada razmak između sondi bude malen, na što je prije u ovome radu skrenuta pozornost. U takvom režimu rada elektrode na kraju oružja proizvode električni luk, a kada se dovedu u kontakt s ciljanom osobom, elektrode izazivaju vrlo intenzivnu, lokaliziranu bol, uz mogućnost pojava opekotina na koži.

Čini se da su i smjernice za korištenje EP-a koje je 2011. godine objavila Američka nevladina policijska udruga PERF (Police Executive Research Forum) u koordinaciji s državnim uredom COPS (Community oriented Policing Services), oslonjene na godinu ranije objavljene smjernice CPT-a. U samim smjernicama očita je promjena pristupa EP-u te se i sam naziv takvoj vrsti uređaja mijenja iz „Conducted Energy Devices“ u „Electronic Control Weapons (ECW)“, a same smjernice temelje se na nizu načela koja potiču na odgovorno

korištenje EP-a; istovremeno prepoznajući EP kao prikladan alat za službenike koji moraju posegnuti za uporabom sile.³⁰

Kao vodeća načela navode se:

1. ECW treba smatrati manje smrtonosnim oružjem (*less-lethal weapon*).
2. ECW bi se trebao koristiti kao oružje za nužnost, a ne kao alat za uvjeravanje.
3. Policajci se ne bi trebali previše oslanjati na ECW u situacijama kada su druga sredstva učinkovitija i manje rizična.
4. ECW-ovi su samo jedan od brojnih alata koje policija ima na raspolaganju za obavljanje svojih poslova, i treba ih smatrati jednim dijelom sveukupne politike korištenja sile.
5. U službama u kojima se koristi ECW, službenici bi trebali proći sveobuhvatnu obuku o tome kada i kako koristiti ECW.
6. Službe bi trebale dokumentirati svaku upotrebu ECW-ova, te bi trebale provoditi periodične analize praksi i trendova.
7. Službe bi trebale uzeti u obzir očekivanja svoje zajednice kada razvijaju opću strategiju za korištenje ECW-ova.

U istom dokumentu naveden je cijeli niz konkretnih preporuka (53), kao npr. da se EP nosi na slabijoj strani tijela, da mora biti različite boje od vatrenog oružja (npr. jarke - žute), kako bi se maksimalno smanjila mogućnost da se greškom umjesto EP-a upotrijebi vatreno oružje i slično, ali to potpada u materijal koji bi bio koristan kod donošenja pravilnika, naputka ili programa za obuku za korištenje EP-a, ukoliko bi se donijela odluka da se to oružje uvrsti u sredstva prisile i prelazi okvire ovog rada.

4. EUROPSKA PRAKSA

Iz do sada izloženog, vidljivo je da je za uvođenje električnih paralizatora u širu uporabu ključna ravnoteža između dobrih i loših strana tog uređaja, tj. između njegove efikasnosti i štetnih posljedica, odnosno opasnosti.

Kako bi se došlo do što relevantnijih podataka, zatražena je pomoć kolega iz drugih policija zemalja članica EU-a koje koriste električne paralizatore te imaju dovoljno primjera iz prakse temeljem kojih mogu podijeliti svoja iskustva. Stoga je, vezano za uporabu električnih paralizatora na daljinu tipa Taser, sačinjen i putem CEPOL-a³¹ upućen upitnik svim članicama EU-a.

Upitnik je podijeljen u pet dijelova. Prvi dio upitnika odnosi se na samo korištenje električnih paralizatora, odnosno - koristi li se električni paralizator u zemlji članici te koje ga jedinice koriste i od kada? Drugi dio upitnika odnosi se na statističke podatke o korištenju električnih paralizatora, i to: koliko je bilo uporaba, je li bilo smrtnih slučajeva uzrokovanih njihovom uporabom, odnosno koliko je bilo ozlijeđenih osoba nad kojima je uporabljen te o kakvim se ozljedama najčešće radi? Jedno od kompleksnijih pitanja glasi: je li u razdoblju

³⁰ PERF, Electronic control Weapon Guidelines https://www.policeforum.org/assets/docs/Free_Online_Documents/Use_of_Force/electronic%20control%20weapon%20guidelines%202011.pdf

³¹ European Union Agency for Law Enforcement Training.

od početka uporabe električnih paralizatora zabilježen smanjen broj ozlijeđenih policajaca ili osoba prema kojima su se uporabila sredstva prisile?

Treći dio upitnika odnosi se na trening za korištenje električnih paralizatora odnosno na to jesu li svi policijski službenici koji koriste EP dužni završiti određeni oblik obuke ili treninga? Koliko dugo trening traje? Postoji li obaveza periodičnih treninga nakon završene osnovne obuke? Iskušavaju li policijski službenici tijekom treninga električni paralizator na sebi? Je li pružanje prve pomoći osobi nad kojom je uporabljen EP dio treninga? Je li određeno na kojoj se strani tijela EP nosi, te je li to određeno pojedinim pravnim aktom?

Četvrti dio upitnika vezan je uz pravni okvir uporabe električnih paralizatora. Kako je rangirana uporaba EP u odnosu na druge oblike sredstava prisile? U kojim je uvjetima dozvoljena njihova uporaba? U kojim je uvjetima zabranjena uporaba EP-a? Postoji li limit broja punjenja koja se rabe prema jednoj osobi?

U zaključnom, petom dijelu upitnika kolegama iz drugih zemalja dana je mogućnost da iznesu benefite, te loše strane korištenja električnih paralizatora, a do kojih su došli dosadašnjom uporabom u svojim zemljama.

Odgovor je došao iz Bugarske, Cipra, Češke, Estonije, Finske, Grčke, Litve, Njemačke, Portugala, Slovačke, Slovenije i Španjolske. Od navedenih država članica EU-a koje su nam poslale odgovor u 10 država koristi se električni paralizator, s tim da Slovačka i Slovenija³² koriste EP zadnjih godinu dana pa zbog malog broja uporabe nisu bili u mogućnosti dati odgovore na sva pitanja. Njemačka je policija dostavila popunjene upitnike zasebno za svaku od 7 saveznih država, s obzirom na to da postoje različiti zakonski okviri te različiti Standardni operativni postupci. Na kraju su za obradu podataka analizirani popunjeni upitnici 8 država članica EU-a te 7 saveznih država Njemačke.

4.1. Koje jedinice koriste električni paralizator

Sukladno s odgovorima koje smo dobili od kolega iz 8 država članica EU-a te 7 njemačkih saveznih država, vidljivo je da samo u Litvi i Finskoj sve policijske jedinice koriste EP u svakodnevnome radu. Iz odgovora nije jasno vidljivo znači li to da svaki policijski službenik prilikom odlaska na teren ima sa sobom EP, ili to ovisi o nekim drugim čimbenicima.

U svim ostalim zemljama EP uglavnom koriste razne vrste „posebnih jedinica“, koje se rabe za brze intervencije (First Respond Units), specijalna i interventna policija te određene jedinice kriminalističke policije i sl.

Iz odgovora nije moguće sa sigurnošću zaključiti smatra li se EP sredstvom prisile koje treba biti strože kontrolirano u odnosu na druga sredstva, čija se uporaba može odobriti samo u specifičnim okolnostima - ili je cijena uređaja, održavanje te rok uporabe razlog za limitiranu rasprostranjenost među policijskim jedinicama.

³² U Sloveniji je prije uvođenja električnog paralizatora bilo mnogo diskusija a na Fakultetu za varnostne vede napisan je cijeli niz magistarskih i diplomskih radova na tu temu kao npr. Klemen, O. (2020.), Električni paralizator kot prisilno sredstvo, <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=77384>., Ropoša, K. (2020.), Pregled uporabe električnega paralizatorja kot prisilno sredstvo policije v državah Evropske unije, <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=76616>, Rožman, U. (2009.), Mnenje policistov o ustreznosti in uporabnosti električnega paralizatorja kot prisilnega sredstva v policiji, <https://core.ac.uk/download/pdf/67535247.pdf>. itd. Mišljenja autora o električnom paralizatoru uglavnom su afirmativna.

4.2. Od kada se rabi električni paralizator i podaci o uporabi električnog paralizatora

Iz odgovora je razvidno da prva grupa zemalja uvodi EP kao testni ili kao standardni dio naoružanja između 2005. i 2007. godine (Bugarska, Češka, Finska, Litva, Portugal te savezne republike Brandenburg, Baden-Württemberg, Bavaria, Hamburg te Saxony-Anhalt); dok s odmakom više od desetljeća i druge države kreću s korištenjem EP-a (Estonija, Slovenija i Španjolska te savezne republike Rhineland-Palatinate i Saarland).

Analizom podataka o broju uporaba, vidljivo je da države u kojima sve jedinice raspolažu EP-om imaju i najveći broj uporaba. Broj uporaba poprilično je različit i kod drugih država, što se može pripisati broju uređaja kojima se raspolaže, pravnim okvirima te samom sigurnosnom situacijom. Postavlja se i pravno pitanje: što se smatra uporabom EP-a, tako da se npr. u saveznoj pokrajini Bavariji već sama prijetnja uporabom EP-a smatra kao da je uređaj bio uporabljen. Na žalost, neke države nisu dostavile podatke o broju uporaba (Bugarska, Češka i Portugal te savezna pokrajina Saxony-Anhalt).

Električni se paralizator definitivno najčešće rabi u Finskoj (oko 400 puta godišnje) i Litvi (oko 150 puta godišnje), u Estoniji 20-30 puta godišnje; dok je u Sloveniji, koja je uvela EP prije godinu dana on uporabljen 2 puta. Čak i u njemačkim saveznom pokrajinama vidljiva je razlika u broju uporaba EP-a tako da se u Rhineland-Palatinate broj uporaba kreće između 120-190 godišnje, dok se u Brandenburgu broj uporaba kreće od 0-2 puta godišnje.

Detaljnju i zanimljivu statistiku o uporabi EP-a u Engleskoj i Walesu moguće je vidjeti na službenim stranicama britanske policije.³³

S obzirom na to da EP ima više načina uporabe - u statistici britanske policije uporaba električnog paralizatora (CED – *conducted energy devices*) razdijeljena je u više segmenata, koje se dijele u dvije kategorije:

Uporaba EP-a bez električnog pražnjenja (nema kontakta s počiniteljem), što podrazumijeva:

- izvlačenje EP-a iz futrole (*Drawn*)
- ciljanje prema osobi (*Aimed*)
- ciljanje uporabom lasera – točkice su vidljive na tijelu osobe (*Red dot*)
- iskrenje – znači da strelice nisu ispaljene niti je došlo do kontakta s osobom već se samo čuje zvuk iskrenja (*Arced*).

Uporaba EP s električnim pražnjenjem što podrazumijeva:

- ispaljivanje strelica – aktiviranje strujnog udara (*Fired*)
- uporaba neposrednim kontaktom uređaja i tijela osobe (*Drive stun*)
- nakon ispaljivanja strelica, od kojih jedna ili obje pogađaju cilj, dodatno se prislanja uređaj izravno na tijelo počinitelja u cilju efikasnog zatvaranja strujnog kruga (*Angled drive stun*).

U statistici za 2016. godinu vidljivo da je na području Engleske i Walesa EP uporabljen 11 294 puta, od čega je čak u 9379 slučajeva (83 %) EP uporabljen bez električnog pražnjenja,

³³ <https://www.gov.uk/government/statistics/police-use-of-taser-x26-conducted-energy-devices-statistics-england-and-wales-1-january-to-31-december-2016/police-use-of-taser-x26-conducted-energy-devices-statistics-england-and-wales-1-january-to-31-december-2016>, pristupljeno 28.10.2021.

dok je u 1910 slučajeva (17 %) došlo do uporabe EP s električnim pražnjenjem. Najveći broj uporaba uopće odnosi se na ciljanje uporabom lasera (51 %). Iz ovoga se može jasno vidjeti iznimni psihološki učinak EP-a na počinitelje.

4.3. Zdravstvene posljedice – smrtni slučajevi

Jedno od najbitnijih odgovora koje smo zaprimili jest onaj o broju smrtnih slučajeva koje možemo indirektno ili direktno vezati uz uporabu EP. S obzirom na to da se, na sreću, ne radi o velikom broju slučajeva, navest ćemo sve slučajeve uz koje se veže smrt osobe prema kojoj je uporabljen EP.

Estonija bilježi jedan smrtni slučaj za koji je teško reći uzrok s obzirom na to da se radilo o kombinaciji više faktora. EP je korišten prema osobi koja je imala više zdravstvenih problema: mentalno zdravlje, problemi sa srcem i tlakom. Uređaj je korišten nakon 8 sati pregovaranja te nakon uporabe spreja s nadražljivom tvari. Bitno je napomenuti da je EP korišten u kontinuitetu otprilike 60-80 sekundi.

Finska bilježi također jedan smrtni slučaj. Policijski su službenici uporabili EP protiv pretilo agresivne osoba s mentalnim problemima koja je bila pritvorena u policiji. Sredstvo je uporabljeno nakon što je spomenuti odbio poći s djelatnicima hitne medicinske pomoći u bolnicu te ozbiljno zaprijetio osobama oko sebe. Policijski je službenik u više navrata uporabio EP, nakon čega je osoba prebačena u bolnicu gdje je i preminula.

Istragom je utvrđeno da je počinitelj u svojem tijelu imao više različitih snažnih lijekova, kao i opojnih droga, a ustanovljeno je da ima srčanu bolest. Spomenuti se također ozlijedio u zatvoru i bio je krvav. Upotreba sile bila je opravdana i tužitelj je policiju oslobodio optužbi.

Litva bilježi dva slučaja u kojima se dogodilo da je osoba prema kojoj je uporabljeno EP smrtno stradala. Istraga nije dokazala direktnu povezanost s uporabom EP-a, ali je znakovito je da se u oba slučaja radilo o mentalno bolesnim osobama sa zdravstvenim problemima.

Savezna pokrajina Rhineland-Palatinate bilježi slučaj iz 2019. godine, kad je jedna osoba preminula nakon upotrebe EP-a. Istraga je pokazala da je osoba bolovala od srčane bolesti a upotreba EP-a nije utvrđena kao uzrok smrti.

Što se tiče ozljeda, iz dostavljenih podataka nije vidljivo da je dolazilo do težih ozljeda već samo do površinskih ozljeda zadobivenih od samih sondi koje EP ispaljuje, ili površinskih ozljeda zadobivenih padom na pod. Zanimljiv je podatak dostavila litvanska policija koja ukazuje na podatak da se uglavnom radi o površinskim ozljedama, ali da je u dva slučaja došlo do težih ozljeda i to prilikom uporabe EP-a protiv osobe koja je nakon toga pala s police u trgovini te protiv osobe koja je u džepu imala bocu žestokog pića pa je došlo i do zapaljenja.

4.4. Utjecaj EP-a na broj ozlijeđenih policijskih službenika ili samih osoba prema kojima se uporabljaju sredstva prisile

Nažalost, iz dostavljenih odgovora nismo mogli izlučiti relevantan zaključak o tome koliko u stvarnosti EP utječe na sigurnost policijskih službenika koji ga koriste; odnosno postoji li relevantno istraživanje koje bi pokazalo korelaciju između korištenja EP-a i

eventualnog smanjenja ozljeda policijskih službenika, ali i samih osoba prema kojima se primjenjuje prisila. Naime, pojedine su države odgovorile da se smanjio broj ozlijeđenih osoba, ali iz dostavljenih podataka nije moguće razabrati temelji li se takav stav na egzaktnim pokazateljima ili je proizvoljan.

Zanimljiv je podatak dostavila Litva, koja je potvrdila da ne postoje statistički podaci o promjenama broja ozlijeđenih osoba, ali da je iz statističkih podataka za razdoblje od 2005. do 2011., (kada se i započelo s korištenjem EP-a), vidljiv značajan pad broja uporaba sredstava prisile općenito. Taj podatak u svojoj biti ukazuje na preventivni (psihološki) učinak EP-a. No, nažalost, taj se učinak nakon navedenog razdoblja do danas, značajno „istopio“.

4.5. Obuka i trening

Logika nalaže da se kod uvođenja nekog novog sredstva prisile mora proći prethodna obuka za to sredstvo, pa su u tom smislu, iskustva država koje su prošle taj proces dragocjena. S obzirom na najduže razdoblje uporabe električnog paralizatora u SAD-u, njihova su iskustva osobito dragocjena. U jednom novinarskom istraživačkom radu, novinari „USA Today News“ istražili su kakva konkretno opasnost prijeti od uporabe EP-a te koliko se često on koristi na pogrešan način³⁴. U navedenom radu, prezentiran je šokantan podatak da je od 2001., pa do izrade članka (travanj 2021.), na području SAD-a zabilježeno minimalno 16 slučajeva gdje su policijski službenici zabunom umjesto EP uporabili vatreno oružje. Istraživanje je ukazalo i na slab ili nikakav trening odnosno obuku u rukovanju a u oči upada podatak da se EP u 84 % slučajeva uporabio protiv nenaoružanih osoba.

U svjetlu tih podataka zanimljivi su odgovori europskih država dobivenih na naš upitnik. U odgovorima svih država i saveznih pokrajina vidljivo je da je svaki policijski službenik prije korištenja EP-a dužan proći temeljnu obuku, koja ovisno o državi traje od 2 do 5 radnih dana. Također je predviđeno da tijekom godine službenici moraju proći periodičan trening, koji se u nekim državama održava u sklopu treninga sa drugim oblicima sredstava prisile ili se trening rada s EP-om održava zasebno.

Također nas je zanimalo moraju li policijski službenici tijekom obuke isprobati djelovanje EP-a na sebi, kako bi mogli biti svjesni razine boli koja se nanosi osobi nad kojom se koristi EP. Kod obuke ili treninga gdje se rabe razne „poluge“, odnosno zahvati za privođenje, koji znaju biti jako bolni, policijski službenici isprobavaju koji su to pragovi boli, te bez izazivanja određene razine boli trening praktički i nije efikasan. Stoga se opravdano postavlja pitanje bi li takva praksa bila nužna i kod EP-a.

U odgovorima koje smo dobili ni jedna država nije uvjetovala testiranje EP-a na samim policijskim službenicima, ali najveći dio im je to preporučio te ostavio na izbor.

Pružanje prve pomoći osobi prema kojoj je uporabljen EP obavezni je dio treninga u svim državama te u svim saveznim pokrajinama osim Saxony-Anhalt.

³⁴ Ciavaglia, J., Salman, J., Wedell, K., Lethal force? Tasers are meant to save lives, yet hundreds die after their use by police, USA TODAY NETWORK, Apr. 23, 2021. 2021<https://eu.usatoday.com/in-depth/news/investigations/2021/04/23/police-use-tasers-ends-hundreds-deaths-like-daunte-wright/7221153002/>

Na pitanje na kojoj bi strani tijela policijski službenici trebali nositi EP, a sve kako bi se izbjegle situacije da u stanju „povišenog adrenalina“ policijski službenici umjesto EP-a uporbabe službeni pištolj (iako se oblik EP-a, težina i boja razlikuju od pištolja), dobili smo jedinstven odgovor - na strani suprotnoj od pištolja. Na upit o normativnom uređenju tog pitanja, pet od osam država članica koje koriste EP nalažu standardnim operativnim postupkom da se EP nosi na suprotnoj strani od pištolja. U jednoj je državi to uređeno pravilnikom, dok se u dvije države navedeno preporučuje tijekom obuke/treninga.

Što se tiče njemačkih saveznih pokrajina, u dvije je to propisano pravilnikom, a u tri standardnim operativnim postupkom.

4.6. Pravni okvir

Na upit kako je uporaba EP-a rangirana u odnosu na druga sredstva prisile (sprej, palica, oružje), većina je država odgovorila da to, načelno, ovisi o proporcionalnosti sredstava prisile u odnosu na prijetnju. Ipak je u nekim državama EP rangiran kao sredstvo koje se može koristiti u složenijim situacijama kada je prijetnja/opasnost na visokoj razini. Tako npr. Estonija razlikuje dvije razine prijetnje, nisku i visoku. U slučajevima niske prijetnje dozvoljeno je korištenje fizičke sile, palice, OC spreja te službenog psa, dok je u slučaju visoke prijetnje dozvoljena uporaba EP-a i vatrenog oružja. Slična je raspodjela i u Litvi i Sloveniji. Jedini izuzetak je Portugal gdje se EP smatra sredstvom blažim od palice.

S obzirom na preporuke proizvođača o minimaliziranju broja i trajanja izlaganja djelovanju EP-a te situacijama iz prakse gdje se pokazalo da dugotrajnija uporaba i/ili istovremeno korištenje više EP-a prema jednoj osobi može uzrokovati teže ozljede ili čak smrtne slučajeve, postavljeno je i pitanje vremenskog ograničenja uporabe EP-a ili broja punjenja koje se koristi prema jednoj osobi.

Jedino su Portugal i Slovenija postavili određena ograničenja, tako da je ograničena uporaba EP-a na maksimalno 3 potpuna ciklusa, osim ako osumnjičenik i dalje pokušava nastaviti sa svojim namjerama. U Njemačkoj je također postavljeno ograničenje u tri savezne pokrajine i to na maksimalno 3 ciklusa u Saarlandu te dva ciklusa u Saxony-Anhalt; dok je u saveznoj pokrajini Rhineland-Palatinate definirano da se prema jednoj osobi može koristiti samo jedan uređaj s maksimalno 3 ciklusa.

4.7. Prednosti i nedostaci električnog paralizatora

U zadnjem su dijelu upitnika države koje koriste EP, sukladno s iskustvima s terena (koje je u nekim državama jako bogato do onih koji EP koriste tek kraće vrijeme), iskazale svoje mišljenje o prednostima i nedostacima EP-a.

4.7.1. Nedostaci električnog paralizatora

Samo manji broj zemalja iznio je nedostatke korištenja EP-a koji mogu pomoći prilikom planiranja obuke i treninga za rad s uređajem.

U **Estoniji** smatraju da je upotreba, sukladno s razinom prijetnje prekomjerno regulirana, odnosno, zakonski okvir ne pokriva sve situacije u kojima bi, po mišljenju policijskih službenika, bilo najoptimalnije i najsigurnije koristiti EP.

Iz **Finske** upozoravaju da možda, (neopravdano), previše vjerujemo ovom uređaju u različitim situacijama.

Iz **Litve** je stiglo nekoliko korisnih opservacija. Tako smatraju da policijski službenici moraju izbjegavati “ovisnost” o EP-u uz napomenu da je 2016. u Litvi ubijen policajac nakon što je EP korišten dva puta, ali neučinkovito. Drže da je još uvijek vrlo rizično koristiti EP protiv mentalno bolesnih osoba ili osoba predoziranih drogama. Smatraju da EP može biti učinkovit uglavnom na 5-6 metara, a da je ta udaljenost ponekad opasna za policijske službenike, trebali bi imati mogućnosti primjene mjere na 10 ili više metara. Posebno upozoravaju na to da bi „vlasti“ trebale uvijek pratiti i reagirati na promjene, tražiti podobnu i učinkovitiju opremu, opremu za obuku, obnavljati uređaje, patrone itd., što je i financijski zahtjevno.

U Hamburgu smatraju da EP nije alternativa vatrenom oružju u dinamičnim situacijama poput aktivne prijetnje ili napada noževima rezanjem i ubadanjem. Drže da EP općenito nije prikladan za uporabu u takvim situacijama.

4.7.2. Prednosti električnog paralizatora

S obzirom na to da su sve zemlje navele neke prednosti korištenja EP-a, od kojih se mnoge ponavljaju, izdvojit ćemo one najbitnije:

- visoki preventivni učinak
- povećana sigurnost policijskih službenika
- izravna (efikasna) zaustavna snaga
- korištenje s distance
- minimaliziranje rizika za policijske službenike i samog počinitelja
- taktički vrijedan dodatak u cilju izbjegavanja uporabe vatrenog oružja
- veći izbor mjera prisile u složenim situacijama
- jednostavno rukovanje
- nema stvarne alternative.

Ukupno gledajući po broju i važnosti, proizlazi da, po mišljenju predstavnika zemalja koje duže ili kraće vrijeme koriste EP, prednosti u znatnoj mjeri nadilaze nedostatke pri korištenju tog uređaja.

5. HRVATSKA PRAKSA

S obzirom na to da je u poglavlju II. ovoga rada spomenuto da je Ministarstvo pravosuđa RH još 2010. godine u operativnu uporabu uvelo električne paralizatore, zanimala su nas njihova iskustva te je i njima upućen istovjetan upitnik kao i spomenutim državama EU-a. Iz njihova odgovora vidljivo je da su od 2010. g. električni paralizator uporabili ukupno 4 puta te da tom prigodom nisu nastupile nikakve ozljede ni druge neželjene posljedice. U ostalim stavkama njihovi su odgovori uglavnom sukladni s gore navedenim državama i pokrajinama, a EP, u rangiraju sredstava prisile, smještaju na 5. mjesto; nakon zahvata za privođenje, tehnika obrane, raspršivača s dopuštenim neškodljivim sredstvima i palice, a prije mlazova s vodom, podražavajućih kemijskih sredstava i vatrenog oružja.

Unatoč izostanku normativnog uređenja njihova korištenja u Ministarstvu unutarnjih poslova, u proteklom razdoblju nabavljen je određeni broj EP Taser X26 koji su raspoređeni u određene jedinice specijalne i interventne policije. Prema odgovoru dobivenom od Zapovjedništva interventne policije, taj uređaj do trenutka pisanja ovog rada nije ni jednom korišten, ali ga je specijalna policija uporabila ukupno šest puta. U svih šest slučajeva radilo se o osobama s duševnim bolestima ili smetnjama. Zbog obimnosti rada nije ih moguće detaljnije elaborirati - već će to biti tema posebnog rada. U svakome slučaju, i bez detaljnije analize može se reći da nema značajnijih odstupanja od prakse europskih država koje su dostavile odgovor na upitnik iz prethodnog poglavlja.

6. ZAKLJUČAK S PRIJEDLOZIMA

Iz svega izloženog vidljivo je da je ostvaren cilj istraživanja, da se korištenjem znanstvene metodologije došlo do stava o prednostima i nedostacima električnog paralizatora i da se slijedom toga mogu dati određene preporuke oko njegova normiranja i uvođenja u katalog sredstava prisile u Republici Hrvatskoj. Jasno je da hrvatska policija mora hvatati korak s razvijenim policijama svijeta koje u uporabu uvode manje smrtonosne oblike sredstava prisile. Jedan je od njih svakako i električni paralizator, odnosno oružje s električnim pražnjenjem. U ovome je trenutku to područje pravno nedovoljno i nesustavno uređeno, što nameće potrebu sustavnog pristupa spomenutoj problematici. Ta sustavnost podrazumijeva temeljito poznavanje načina funkcioniranja tog uređaja, svih njegovih prednosti i nedostataka na čemu bi se trebala temeljiti procjena opravdanosti uvođenja među policijska sredstva prisile ali i dostupnosti građanima. U članku je elaborirano mnoštvo podataka koji mogu korisno poslužiti kod donošenja takve odluke. Navedeni su mnogi argumenti „za“ i „protiv“ koji su se pojavljivali - kako u stručnim krugovima tako i u zainteresiranoj javnosti. Posebno su vrijedna iskustva i mišljenja europskih zemalja koja su EP uvele u policijsku uporabu, dobivena putem upitnika koji je distribuiran preko CEPOL-a. Može se zaključiti da su ta iskustva uglavnom pozitivna i sve zemlje koje su uvele EP u operativnu uporabu, o njemu se afirmativno referiraju. Ako se donese odluka o uvođenju EP-a među policijska sredstva prisile u RH, javit će se potreba izmjena i dopuna svih propisa koji se dotiču te materije a koja su spomenuta u drugom poglavlju ovoga rada. Posebno će se postaviti pitanje kako stupnjevati uporabu EP-a u odnosu na postojeća sredstva prisile. Mišljenja smo da EP bazično treba definirati kao zamjenu za vatreno oružje ali valja i predvidjeti iznimke, odnosno situacije kad se može koristiti kao zamjena za ostala sredstva prisile ali i po zasebnoj osnovi. Pri tome

kao glavni kriterij mora biti načelo razmjernosti. Koliko god neugodno zvučalo, činjenica je da uporaba i naoko najblažeg sredstva prisile, tjelesne snage, može rezultirati najtežom posljedicom, pa i smrću osobe. Taj je rizik naprosto imanentan svakoj uporabi sile, ali treba biti jasno da, dok god policijski službenik zakonito i opravdano koristi silu, generator tog rizika je osoba koja se ponaša suprotno čl. 82. st. 1. ZOPPO-a (ugrožava život ljudi, pruža otpor, napada ili bježi), pa sukladno s tim snosi i odgovornost za posljedice svojeg ponašanja. Nije naodmet podsjetiti da trenutno, Zakon o nabavi i posjedovanju oružja građana, EP ne tretira kao neku osobito opasnu napravu koju dopušta nabaviti svim građanima RH; stoga je izvan svake razumne logike policiji - kao posebno obučanim službenicima koji imaju „monopol sile“ - nametati prevelike restrikcije. Posebno valja naglasiti i to decidirano normativno urediti - da na policijskom službeniku ne smije ležati teret odgovornosti za zakonito i opravdano uporabljenu silu, odnosno svaku drugu ovlast. Dakle, valja otkloniti svaku mogućnost da se policijskog službenika utužuje za zakonito poduzete radnje tijekom službe, što se posljednjih godina učestalo događa.

Pri normiranju navedenih pitanja, osobito treba voditi brigu i o tome da zakonski izričaj mora biti jasan, nedvojen; te svakom policijskom službeniku pa i građaninu lako razumljiv.

Svakako treba razmisliti o tome treba li električni paralizator biti neograničeno dostupan građanima ili treba uvesti određena ograničenja i pravila, kao npr. obveznu obuku, liječnički pregled, psihotestiranje, sigurnosnu provjeru osobe i sl. Također će se javiti potreba za izradom i realizacijom odgovarajućeg programa obuke kako za policijske službenike tako i za građane. Taj program mora sadržavati praktične procedure i taktike postupanja u kriznim i visokostresnim situacijama. Pri normativnom i programskom uređenju te materije, niti vodilje trebaju biti smjernice CPT-a koje su također elaborirane u ovome radu; a s tim u vezi trebalo bi promijeniti sadašnji službeni naziv *električnog paralizatora u oružje s električnim pražnjenjem* - što je termin koji upravo taj Odbor koristi.

Čini se da električni paralizator ima daleko više prednosti nego nedostataka a da taj odnos sa svakim novim razvijenijim modelom uređaja raste u korist prednosti, dok se nedostaci kontinuirano smanjuju. Stoga držimo da nema nikakve zapreke da se, nakon svekolikog uređenja te materije, EP uvede i koristi kao sredstvo policijske prisile. Za početak bi bilo dobro da u prijelaznom, testnom razdoblju, to sredstvo, nakon adekvatne obuke i treninga, zadužuju samo pripadnici specijalne i interventne policije pa da se potom, sukladno sa stečenim iskustvima zadužuje i drugim policijskim službama. U obuku i trening tih drugih policijskih službi trebali bi biti uključeni policijski službenici i instruktori iz redova specijalne i interventne policije koji su uređaj zaista koristili u praksi. Kod odabira modela uređaja, treba se koristiti iskustvima drugih država i nastojati nabaviti EP najnovije generacije bez obzira na cijenu. Pri tome nema nikakve potrebe za žurbom jer se može razložno očekivati da će se na tržištu pojaviti noviji, razvijeniji modeli uređaja koji će jamčiti još povoljniji balans između prednosti i nedostataka uređaja.

LITERATURA

1. Amnesty International (2007): *Inappropriate and excessive use of taser*, London, United Kingdom.
2. Ciavaglia, J., Salman, J., Wedell, K. (2021): *Lethal force? Tasers are meant to save lives, yet hundreds die after their use by police*, USA TODAY NETWORK, Apr. 23, 2021. <https://eu.usatoday.com/in-depth/news/investigations/2021/04/23/police-use-tasers-ends-hundreds-deaths-like-daunte-wright/7221153002/>
3. Dymond, A. (2018): *Taser, Taser! Exploring factors associated with police use of Taser in England and Wales*, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10439463.2018.1551392>
4. Definis-Gojanović, M., Alujević, A. (2011): *Električni paralizatori – djelovanje na ljudsko tijelo i zdravlje*, *Policija i sigurnost* 3/2011.
5. Jadrijević Tomas, S. (2019): *Liječnici upozoravaju da se u našim trgovinama posve legalno prodaje opasno oružje koje paralizira i može usmrtniti, a koriste ga i razbojnici: „Nastane kobna srčana aritmija i nema vam spasa“*, *Slobodna Dalmacija*, <https://slobodnadalmacija.hr/mozaik/zivot/lijecnici-upozoravaju-da-se-u-nasim-trgovinama-posve-legalno-prodaje-opasno-oruzje-koje-paralizira-i-moze-usmrtniti-a-koriste-ga-i-razbojnici-39-nastane-kobna-srcana-aritmija-i-nema-vam-spasa-39-nbsp-617822>
6. Kierzek, G., Becour, B., Rey-Salmon, C., Pourriat, J-L. (2007): *Implications cliniques de l'utilisation du taserde l'utilisation du taser*, https://www.samu-urgences-de-france.fr/medias/files/154/482/samuspsept_2007_p287_290.pdf
7. Klemen, O. (2020): *Električni paralizator kot prisilno sredstvo*.
8. Mršić, Ž. (2016): *Nadzor nad radom policije*, MUP, Zagreb 2016.
9. Ropoša, K. (2020): *Pregled uporabe električnega paralizatorja kot prisilno sredstvo policije v državah Evropske unije*.
10. Rožman, U. (2009): *Mnenje policistov o ustreznosti in uporabnosti električnega paralizatorja kot prisilnega sredstva v policiji*.
11. Scott, Robert, F., Copeland, Michael, P., Palmiotta Michael, J. (2001): *Tehnological Innovation and the Development of Less-Than Lethal Force Options (tehnološke mogućnosti i razvoj opcija manje smrtonosne sile)*, *Police Misconduct a reader for the 21st Century*, Wichita State University, Prentice Hall, New Jersey 2001.
12. Stolnik, D. (2021): *Šokeri kao munje u rukama*, *Zaštita* br. 6, <https://www.zastita.info/hr/casopis/clanak/sokeri-kao-munje-u-rukama,2800.html>
13. *TASER® x26e - Upute za uporabu za službene osobe koje provode zakone* <http://www.etis-elektrosoker.com/wp-content/uploads/2018/02/TASER-EP-Upozorenja-upute-i-informacije-za-slu%C5%BEbene-osobe.pdf>
14. Werkhäuser, N., Conrad, N. (2019): *Koliko su doista opasni policijski elektrošokeri?* DW 17.8.2019. <https://www.dw.com/bs/koliko-su-doista-opasni-policijski-elektro%C5%A1okeri/a-49907216>
15. *Konvencija o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja*, NN međunarodni ugovori, 14/97.
16. *Zakon o izvršavanju kazne zatvora*, NN 14/21.
17. *Zakon o nabavi i posjedovanju oružja građana*, NN 94/18., 42/20.
18. *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima*, u daljnjem tekstu: ZOPPO, NN 76/09., 92/14., 70/19.
19. *Uredba o vrstama naoružanja i opreme policijskih službenika MUP-a*, NN 42/2006.

20. Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika, NN 89/10., 76/15.
21. Pravilnik o načinu primjene sredstava prisile, NN 48/09., 66/10.
22. Program obuke ovlaštenih carinskih službenika za primjenu sredstava prisile, NN 102/2010.
23. Električni paralizator TASER - Upozorenja, upute i informacije za službene osobe <http://www.etis-elektrosoker.com/wp-content/uploads/2018/02/TASER-EP-Upozorenja-upute-i-informacije-za-slu%C5%BEbene-osobe.pdf>
24. ETIS d.o.o. - Električni paralizator TASER – visokoučinkovita samoobrana i zaštita osoba i imovine, ETIS d.o.o., 2021, http://www.etis-elektrosoker.com/elektrosoker_na_daljnu_samoobrana_zastita/
25. Oružje s električnim pražnjenjem, izvod iz Općeg izvješća 2010., <https://rm.coe.int/16806cce0f>, <https://rm.coe.int/1680696a87>
26. PERF - Electronic control Weapon Guidelines, https://www.policeforum.org/assets/docs/Free_Online_Documents/Use_of_Force/electronic%20control%20weapon%20guidelines%202011.pdf
27. <https://www.gov.uk/government/statistics/police-use-of-taser-x26-conducted-energy-devices-statistics-england-and-wales-1-january-to-31-december-2016/police-use-of-taser-x26-conducted-energy-devices-statistics-england-and-wales-1-january-to-31-december-2016>

Summary

Željko Mršić, Ivan Arbutina

Legal and actual possibilities of using the electric stun gun in the Republic of Croatia

The paper points out some dubious moments in the use of coercive means by the police, which are based on handguns and batons, and encourages the introduction of new technologies in this area as well. One of the technological breakthroughs is the introduction of an electric stun gun, i.e. a weapon with an electric discharge. Some inconsistencies and even contradictions are pointed out, as well as the normative deficit in that area and the need for a systematic and complete normative regulation of the matter, but also for a redefinition of some other police powers from the Police Duties and Powers Act. The mode of action of the electric stun gun with all its advantages, but also disadvantages, has been explained. Numerous objections to the use of this device have been mentioned, in professional circles as well as the public, and the opinion of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment has been presented in a particularly careful manner. The experiences on the practical aspects of the use of this weapon have been gathered from ten European Union countries and seven German federal states, and on the basis of all that has been stated, a recommendation has been made to introduce this device into wider use.

Keywords: electric stun gun, police powers, coercive means, European practise.